

Domininkas Burba – istorikas, humanitarinių mokslų daktaras, Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedros ir Švietimo akademijos docentas

Moksliniai interesai: nusikalstamumo istorija, Vilniaus ir Vilniaus regiono socialinė istorija Naujaisiais laikais, Lietuvos visuomenės permainos XVIII–XIX a. sandūroje, kelionių ir turizmo istorija, egodokumentika

El. paštas: domininkasb@gmail.com; domininkasburba@vdu.lt

Domininkas Burba – doctor of humanities (history), Vytautas Magnus University Associate Professor at the Department of History, Faculty of Humanities and the Academy of Education

Research interests: Social history of Vilnius in the New Ages, Criminal history, History of travels and tourism, transformation of Lithuanian society at the juncture of the 18th and 19th centuries, ego documentary

E-mail: domininkasb@gmail.com, domininkasburba@vdu.lt

Domininkas Burba

Vytauto Didžiojo universitetas

LITERATŪRINIO PADAVIMO APIE JŪRATĘ IR KASTYTĮ SKLAIDA NEAKADEMINIUOSE LIETUVOS IR LENKIJOS FOLKLO RINKINIUOSE

Anotacija

Straipsnyje analizuojama, kaip Lietuvoje ir Lenkijoje literatūrinis padavimas „Baltijos jūros karalienė“, kurio autorius buvo Liudvikas Adomas Jucevičius, sklido Lietuvoje ir Lenkijoje XIX–XXI a. Literatūrinis padavimas pirmą kartą išspausdintas 1839 m. lenkų kalba su lietuvišku jūros deivių dainos tekstu. Straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama šio kūrinio sklaidai neakademiniuose Lenkijos folkloro rinkiniuose. Tyrimo metu atskleidžiama, kaip keitėsi padavimo tekstas legendų, padavimų, pasakų rinkiniuose, kaip buvo išlaikomos arba prarandamos lituanistinės detalės, kas būdavo nurodoma kaip kūrinio autorius. Darbas parodo folklorinių šaltinių reikšmę ir problematiką, jų ryšį su vaikų literatūra.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Lietuva, Lenkija, literatūrinis padavimas, folkloro rinkiniai, vaikų literatūra.

Abstract

This article analyses how the literary legend “The Queen of the Baltic Sea”, authored by Ludwik Adam Jucevičius, spread in Lithuania and Poland in the 19th and 21st centuries. The literary legend was first published in 1839 in Polish with a Lithuanian text of the sea goddess song. In this article, we focus on the spread of this work in non-academic Polish folklore collections. The research reveals how the text of the legend changed in the collections of legends, tales and fairy tales, how lituanistic details were preserved or lost, and who was referred to as the author of the work. The work shows the significance and problematics of folklore sources and their relationship with children’s literature.

KEYWORDS: Lithuania, Poland, literary tales, folklore collections, children’s literature.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rh.v32i0.2690>

Į v a d a s

Humanitarinių mokslų bei grožinės literatūros ryšiai ir abipusė įtaka tiek praityje, tiek šiandieną yra akivaizdūs. Nuo Romantizmo epochos iki šių dienų Lietuvos tematika kuriantys literatai, dailininkai, skulptoriai, kompozitoriai ir kiti kūrėjai didelį dėmesį skiria baltų tautosakai, panaudoja jos siužetus. Kadangi istoriškai susiklostė, kad pirmieji apie minėtas temas rašę praeities tyrinėtojai, taip pat literatai buvo daugiausia ne lietuviai arba, nepaisant lietuviškų šaknų, kūrė ne vien lietuvių kalba, daugelis mūsų tautos folkloro (o kai kada tiesiog folkloro elementų turėjusių pačių autorių sukurtų kūrinių) siužetų ėmė funkcionuoti ne tik užgimstančioje lietuviškoje, bet ir kitakalbėje – visų pirma lenkų, taip pat vokiečių, rusų, netgi čekų ir kitų tautų mokslinėje apyvarčioje ir grožinėje literatūroje. Suprantama, atsirado siužetų, kurie buvo tiriami, skelbiami, naudojami literatūroje ir mene, žinomi plačiojoje visuomenėje daugiau už kitus. Lietuvių kultūroje bene plačiausiai naudojamu folkloriniu kūriniu tapo siužetas apie Eglę, žalčių karalienę, kuriam, anot Leonardo Saukos, „tarsi iš anksto nulemiama misija virsti ateityje vienu ryškiausių tautos savasties žiedų, išsiskleisančiu visomis profesionalaus lietuvių meno spalvomis“ (Sauka 2007, 18). „Eglė žalčių karalienė“ turi lietuviškas, baltiškas šaknis ir, nors tokių siužetų aptinkama ir kitų tautų folklore, jo autentiškumu moksle neabejojama. Gal kiek ir paradoksalu, bet ne mažiau populiarus lietuvių kultūroje tapo ir jūrų valdovės deivės Jūratės ir mirtingojo Kastyčio meilės siužetas, kuris folkloristikos moksle nelaikomas originaliu (Būgienė 1999, 22; Radauskienė 2005, 44; Balsys 2010, 278; Burba, 2022a), bet yra sulaukęs ne vienos interpretacijos literatūros ir meno pasaulyje, muzikoje, populiarus jis ir masinėje kultūroje (Piročkinas, Žuravliova 1993; Gaidauskienė 2012; 2013; Burba 2018a; 2018b; Sala 2020, 24–42; Martišiūtė-Linartienė 2021; Kristinaitytė 2024). Šio literatūrinio padavimo autorius – lietuvių raštijos veikėjas Liudvikas Adomas Jucevičius, kuris 1839 m. savaitraštyje „Ty-

godnik Petersburski“ lenkų kalba paskelbė padavimą „Baltijos jūros karalienė“¹ (lenk. *Królowa morza Bałtyckiego*), o vėliau perspausdino šį tekstą savo knygoje „Žemaitijos bruožai“ (1840) ir „Žemaičių žemės prisiminimai“ (1842), o dar vieną impulsą sklaidai suteikė lietuvių literatūros klasiko Maironio baladė „Jūratė ir Kastytis“, pasirodžiusi 1920 m. Netgi užsieniečiai, besidomintys lietuvių kultūra, atkreipia dėmesį į šį padavimą (Gudelis 2006). Nepaisant siužeto populiarumo lietuvių kultūroje, įsitikinta, kad paties literatūrinio padavimo teksto perpublikavimas mūsų šalyje gana retas.

Minėto kūrinio sklaidą Lenkijoje skiriasi iš esmės. Kaip ir Lietuvoje, Lenkijoje šis siužetas kartais naudojamas literatūroje, dailėje, skulptūroje, muzikoje, žinomas jis ir plačiojoje visuomenėje, pvz., 1923 m. Helio nerijoje buvo įsteigtas Juratos kurortas, keliuose Lenkijos miestuose egzistuoja Juratos gatvės, pasitaiko Juratos vardo tarp lenkių atvejų. Vartant šios šalies neakademinius folkloro rinkinius, skirtus vaikams ar mokslui populiarinti, galima pastebėti, kad į tokio pobūdžio knygas minėtas L. A. Jucevičiaus kūrinys įtraukiamas. Dėl bibliografijos rinkimo problematikos ir galimybių ribotumo sunku pateikti precizišką statistiką, bet ieškant medžiagos įsitikinta, kad bent jau trečdalyje Lenkijoje išleistų neakademeinei auditorijai skirtų legendų, padavimų ir sakmių rinkinių pasakojimas apie Jūratę ir Kastytį figūruoja. Tačiau neretai tokiuose leidiniuose jis pristatomas tiek kaip žemaitiškas šaknis turintis padavimas, tiek kaip lenkų legenda. Knygų leidėjai ir sudarytojai nuodugnai nesiaiškina jo autentiškumo, beveik visada tokio pobūdžio leidiniuose kūrinio autorystė priskiriama ne L. A. Jucevičiui, o kitiems XIX a., kai kada netgi XX ar XXI a. autoriams. Šie procesai kelia susidomėjimą ir nuostabą, todėl atsiranda siekis kritiškai išnagrinėti, kas lėmė tokią kontroversišką situaciją.

Pateikiamame straipsnyje siekiama pažvelgti į patį literatūrinio padavimo teksto plitimą ir interpretavimą folklorinių tekstų rinkiniuose Lietuvoje ir Lenkijoje, kokių panašumų ir skirtumų galima išvelgti. Keliami *uždaviniai*: 1) išsiaiškinti literatūrinio padavimo „Baltijos jūros karalienė“, kuris publikuojamas neakademiniuose folkloro rinkiniuose, šaltinius (t. y. nustatyti, iš kurių leidinių jis buvo perimtas); 2) nurodyti, kam priskiriama šio teksto autorystė; 3) aiškintis, ar leidiniuose lenkų kalba išlaikomos lituanistinės detalės, jei ne, tai kaip jos kinta, svarstyti tokių metamorfozių tendencijas ir priežastis.

Šiame straipsnyje analizuojami populiariosios kultūros šaltiniai. Nagrinėjami plačiajai auditorijai ir vaikams skirtų legendų, sakmių, padavimų ir pasakų rinkiniai, pasirodę Lietuvoje ir Lenkijoje XX–XXI a., kuriuose šis tekstas publikuotas. Gali kilti klausimas, ar verta nagrinėti folkloro siužetus remiantis ne

¹ Kodėl tekste vartojamas „Baltijos jūros karalienės“, o ne Dominyko Urbo pateiktas „Baltijos jūros valdovės“ vertimas, žr. Burba 2022a, 59; 2022b, 22.

mokslinė, akademinė literatūra? Ypač tai pasakytina apie vaikams skirtus rinkinius; jie tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje neretai leidžiami turint pažintinių, bet dažniausiai visų pirma komercinių, didaktinių tikslų, daugelis jų turi gana daug kičo požymių, sudaromi be jokių aiškesnių principų. Būtina akcentuoti, kad šio tipo leidiniai gana skirtingi: vienuose būna įvadas su tam tikra mokslinė informacija apie šaltinius, tekste yra paaiškinimų ir komentarų. Kituose kūriniai tiesiog perspausdinami, kartais jie visai neredaguoti, kai kada padavimai tiesiog perkuriami, tad tenka studijuoti problemiškus šaltinių sandaugą.

Visgi mokslo populiarinimui, vaikams skirtos literatūros turinys rodo folkloro ir jo sklaidos plačiojoje visuomenėje poreikį bei problematiką, profesionalios folkloristikos mokslo ir vaikų literatūros ryšius bei ribas, knygų leidybos, vadybos specifiką, tarp skaitančiosios visuomenės esančią paklausą ir pasiūlą. Reikia pabrėžti, kad į tyrimo objektą nepatenka literatūrinių interpretacijų kūriniai pagal minėtą siužetą (pvz., eilėraščiai², literatūrinės pasakos ar apsakymai). Neįeina į tyrimą ir tokie folkloro elementų turintys kūriniai, kurių autoriai tiesiog perėmė kai kurias „Baltijos jūros karalienės“ detales, sukurdami iš esmės kitokį pasakojimą³. Nagrinėjami tik tokie neakademiniški folkloro rinkiniai, kuriuose publikuotas minėtas literatūrinis padavimas, o šių knygų sudarytojų tikslai buvo supažindinti skaitytojus su padavimų, legendų, pasakų pasauliu. Be to, šiandiniame folkloristikos moksle vis daugiau dėmesio skiriama interneto ar dabarties sakiniam folklorui, o tokio pobūdžio tekstams neakademiniuose rinkiniuose

² Iš tokių kūrinių konkrečių pavyzdžių verta paminėti Lenkijoje išleistą filologės, pagal išsilavinimą polonistės Halinos Lisieckos-Sławińskiej eilėraščių rinkinį lenkų legendų tematika, skirtą autorės anūkėms. Joje buvo kūrinyje „Apie meilę, kuri nepabijojė mirties, – legenda apie Baltijos karalienę“ (lenk. O miłości, która śmierci się nie ulękła, – legenda o królowej Bałtyku), skirtas Jūratės ir Kastyčio meilės siužetui žr. (Lisiecka-Sławińska 2020, 71–82). Nesinorėtų komentuoti šio rinkinio autorės poezijos meninės vertės, bet visgi tokio pobūdžio darbai rodo plačiosios visuomenės susidomėjimą folkloro motyvais, tačiau jie į pateikiamo straipsnio objektą nepatenka. Vis dėlto reikia pripažinti, kad didelė dalis kūrinių, randamų neakademiniuose folkloro rinkiniuose, yra rengėjų stipriai suliteratūrinti ir nutolę nuo originalų, o tai sunkina tyrimą, nes nėra aiškios ribos, kuriuos tekstus galima laikyti originaliais, o kurie tiek perdaryti, kad gali kisti netgi jų žanras. Žinant, kad „Baltijos jūros karalienė“ nėra autentiškas folkloro kūrinyje, tyrimo situacija dar labiau komplikuojasi.

³ Bene išpūdingiausia minėto siužeto kilmės interpretacija lenkiškuose neakademiniuose folkloro rinkiniuose būtų šio pasakojimo priskyrimas kašubų folklorui. Kašubų legendų rinkinyje, kurio sudarytojas buvo Janusz Mameliski, ir „Lenkų legendų“ rinkinyje, kurio sudarytoja Beata Jankowiak-Konik, buvo paskelbti analogiško turinio padavimai: „Gintaras“ (lenk. Bursztyń) ir „Legenda apie gintaro atsiradimą“ (lenk. Legenda o pochodzeniu bursztyńu). Čia Jūratė buvo kašubų dievo Gosko duktė, dėl palankumo mirtingam žvejui nubausta tėvo, žr. (Mameliski 2010, 9–12; LP 2011, 20–21). Greičiausiai šis kūrinyje – tiesiog literatūrinė kašubų mitologijos elementų turinti legenda, o ją pateikę rinkinių sudarytojai panaudojo L. A. Jucevičiaus sukurtą padavimo detales, pvz., jūrų deivės vardą. Tokio pobūdžio kūriniai taip pat nepatenka į šio straipsnio tyrimo objektą.

dėmesio trūksta, tad šis tyrimas – tai žvilgsnis į dar nedaug mokslo pasaulyje ištirtą šaltinį.

Reikia pripažinti, tyrimo metu kilo klausimas dėl medžiagos imties. Rinkinių lietuvių kalba surasti nebuvo sunku, tačiau Lenkijoje padėtis kiek kitokia dėl specifinio ieškomos literatūros statuso. Toli gražu ne kiekvienos Lenkijos, juolab Lietuvos, bibliotekos, netgi turinčios nacionalinį statusą, fonduose galima buvo rasti naujausių vaikams skirtų legendų ir pasakų rinkinių lenkų kalba. Visgi ne vienerius metus trukusios paieškos ne tik mokslinėse, bet ir viešosiose bibliotekose, netgi knygynuose, nuolat sekant tokio pobūdžio literatūrą publikuojančių leidyklų interneto svetaines, davė rezultatą: surasta ir panaudota daugiau nei 40 rinkinių, į kuriuos įtrauktas šis literatūrinis padavimas. Surinkta medžiaga jau leidžia daryti tam tikras išvadas, nors suprantama, kad greičiausiai tokio pobūdžio knygų yra ir daugiau.

Kūrinio šaltiniai ir tekstinės ypatybės Lietuvos neakademiniuose folkloro leidiniuose

Lietuvių kultūroje pirmieji šio kūrinio vertimai ir publikacijos pasirodė XX a. pradžioje. Dar 1903 m. Tilžėje leistame mėnraštyje „Naujienos“ buvo išspausdintas kūrinys „Jurata“, nurodžius, kad jį „Parašė L. Jucevyčia, vertė N“. Šio vertimo autorė buvo Lietuvos tautinio atgimimo veikėja Jadvyga Juškytė, o 1907 m. katalikiškos krypties leidinio „Šaltinis“ priede jaunimui „Šaltinėlis“ išspausdintas dar vienas šio padavimo vertimas į lietuvių kalbą – „Jūrytė – Baltijos jūros karalaitė (žemaičių padavimas)“, kurio autorius pasirašė slapyvardžiu Žiemys (Žemys) (Jucevyčia 1903; Žiemys 1907; Gaidauskienė 2013, 552, 572; Burba 2022a, 63). Visgi tai nebuvo aukšto lygio vertimai. Klasikinis tekstas, kuriuo lietuvių kultūroje remiamasi iki šių dienų, buvo Dominyko Urbo išverstuose ir Meilės Lukšienės bei Zenono Slaviūno parengtuose L. A. Jucevičiaus „Raštuose“ (1959), kūrinyje „Žemaičių žemės prisiminimai“, paskelbtas literatūrinis padavimas „Baltijos jūros valdovė“ (Jucevičius 1959, 430–434).

Peržvelgus įvairių epochų lietuvių folkloro rinkinius, skirtus tiek mokslinei, tiek plačiajai auditorijai, paaiškėjo, kad „Baltijos jūros karalienė“ į juos dažniausiai neįtraukiama, tačiau tai neturėtų stebinti – visgi šiuose rinkiniuose būdavo skelbiami originalūs liaudies, o ne literatūriniai padavimai. Tiesa, į padavimų rinkinį, skirtą mokslui populiarinti, „Kai milžinai gyveno“, kūrinį (D. Urbo vertimą) įtraukė knygos sudarytoja Bronislava Kerbelytė. Įvadiniame straipsnyje ji akcentavo L. A. Jucevičiaus ir kitų XIX–XX a. tautosakos siužetus panaudojusią autorių, kurių padavimuose būta tautosakos elementų, tekstų literatūrinę kilmę (Kerbelytė 1969, 7; KMG 1969, 82–85).

Vis dėlto tam tikrų „Baltijos jūros karalienės“ variantų galima rasti ir vėlesniuose rinkiniuose. 2008 m. pasirodžiusiame legendoms apie Lietuvos geografinius objektus skirtoje knygoje sudarytoja Gitana Kazimieraitienė publikavo ir šį padavimą. Tiesa, L. A. Jucevičiaus padavimas pervadintas „Baltijos jūra. Gintaras“. Jo nebuvo paskelbtas visas tekstas, o tiesiog trumpai atpasakotas, bet tai buvo nutolusi nuo originalo versija, nes, skirtingai negu L. A. Jucevičiaus kūrinys, Jūratė nuviliojusi Kastytį į savo gintarinius rūmus, bet „vyriausiasis visų dievų“ Perkūnas juos sugriovęs ir „nužudęs Kastytį, o Jūratę prirakinęs prie tų rūmų griuvėsių sienos“. Po tekstu padavimo šaltinių sudarytoja nenurodė, bet knygos pradžioje pateikė literatūros sąrašą, kur buvo paminėtas ir rinkinio „Kai milžinai gyveno“ 1983 m. leidimas, nors G. Kazimieraitienė šioje knygoje publikuotą padavimo tekstą perkūrė iš esmės (LPLGO 2008, 44–45). „Vaigos“ leidyklos išleistame rinkinyje „Gražiausios lietuvių legendos ir padavimai“, sudarytame Mato Lapės, taip pat įtrauktas padavimas „Jūratė ir Kastytis“. Siužetas irgi smarkiai skiriasi nuo originalo – čia Jūratė buvo Perkūno, o ne Praamžimo duktė, deivė priplaukė norėdama pasiklausyti žvejo dainų, o ne nubausti jo už žuvų gaudymą, žuvo ne Jūratė, o Kastytis. Sudarytojas nenurodė šio padavimo šaltinių, tiesiog rinkinio priešantraštiniame lape paminėjo, kad „remtasi Zahorskio, P. Vingio, Jono Remeikos ir Motiejaus Valančiaus siužetais“, nors šie autoriai apie Jūratę ir Kastytį nerašė (GLLP 2010, 71–76). Minėtas literatūrinis padavimas analogišku pavadinimu „Jūratė ir Kastytis“ publikuotas Ievos Bukienės sudarytame rinkinyje „Įdomiausi lietuvių padavimai ir legendos“. Jis irgi buvo nutolęs nuo originalo – čia taip pat rašoma, kad Jūratė – Perkūno dukra, kūrinio pabaigoje žuvo Kastytis, o ne Jūratė, į padavimą buvo įtraukti kiti herojai, kurių nebuvo L. A. Jucevičiaus tekste – Kastyčio motina ir plekšnė, paskundusi Jūratę Perkūnui. Sudarytoja nurodė, kad „[k]nygoje sudėti įdomiausi padavimai ir legendos iš kitų Prano Sasnausko sudarytų rinkinių“ (JLPL 2015, 53–66), tad nuoroda gana nekonkreči.

Reikia konstatuoti, kad lietuvių kalba L. A. Jucevičiaus padavimas rinkiniuose perpublikuojamas retai, pavienio kūrinio paskelbimai neįeina į šio straipsnio objektą. Galbūt tą lėmė komerciniai sumetimai, bet vargu ar vien jie. Palyginimui, vien tik XX–XXI a. sandūroje pasirodė keletas knygelių, skirtų Maironio baladei „Jūratė ir Kastytis“, tačiau jokiuose kituose neakademiškuose folkloro rinkiniuose L. A. Jucevičiaus literatūrinio padavimo originalo nebuvo nuo 1983 m. „Kai milžinai gyveno“ antrojo leidimo.

„Baltijos jūros karalienės“ autorystės klausimas Lenkijos neakademiškuose folkloro rinkiniuose

Lenkijoje minėto literatūrinio padavimo sklaida skyrėsi nuo mūsų šalies ir turėjo ilgesnę istoriją. Tai suprantama, juk L. A. Jucevičius kūrinių paskelbė lenkiškai, o šia kalba parengti ir išleisti Lenkijos (kuri leidėjų sąmonėje buvo suprantama kaip buvusi Abiejų Tautų Respublika) folkloro rinkiniai pasirodė jam dar gyvam esant. Kita dažno „Baltijos jūros karalienės“ perpublikavimo priežastis – lenkų folklore esti gerokai daugiau legendų, padavimų, sakmių, ir rinkinių sudarytojai bei leidėjai panaudojo šiuos šaltinius, suprasdami, kad potencialių skaitytojų ratas bus didelis, nes tokio pobūdžio tematika patraukli plačiajai skaitytojų auditorijai. Tokių knygų sudarytojai neturėjo tikslo publikuoti vien originalius autentiškus padavimus ir legendas, taigi literatūrinio padavimo apie Jūrą ir Kastytį įtraukimas į šiuos rinkinius nekėlė jokių klausimų. Be to, lenkų raštija, jos leidyba turėjo ir turi senas tradicijas, Lenkijos knygų rinka buvo ir išlieka didesnė nei Lietuvos, ir tai turbūt yra pagrindinė dažno šio kūrinio perpublikavimo kaimyninėje šalyje priežastis.

Nors L. A. Jucevičius buvo šio literatūrinio padavimo kūrėjas, tačiau Lenkijoje jis išpopuliarėjo visų pirma jo amžininko, žymaus to meto literato, etnografo, folkloristo bei publicisto Lucjano Siemieńskio dėka. 1845 m. Poznanėje pasirodžiusioje šio autoriaus parengtoje knygoje „Lenkijos, Rusijos ir Lietuvos padavimai ir legendos“ (lenk. *Podania i legendy polskie, ruskie i litewskie*) pirmą kartą kartu su pasakojimais apie gudrų Uburtį ir velnią, Šatrijos ir Džiugo kalnus bei kitais folkloro rinkinyje perspausdintas padavimas kiek sutrumpintu pavadinimu „Baltijos karalienė“ (lenk. „Królowa Bałtyku“). Tiesa, rinkinyje neįtrauktos kelios detalės, pvz., frazė apie kadaise plevėsavusias lietuvių ir žemaičių vėliavas su vyčiu ir meška, lietuviška jūros nimfų (nors jos pavadintos deivėmis (lenk. *boginie*)) daina. Ji, beje, neperspausdinta jokiam lenkų folkloro rinkinyje. Sudarytojas nurodė, kad kūrinys perimtas iš L. A. Jucevičiaus „Žemaičių žemės prisiminimų“ (PLPRL 1845, 24–25; PLPRL 1975, 52–54).

Kitas lenkų autorius, kuris publikavo L. A. Jucevičiaus padavimą, buvo literatas, etnografas, folkloristas Kazimierz Władysław Wóycickis. Iš pradžių jis šį kūrinių išspausdino 1865 m. Varšuvos žurnale „Kłosy“ pavadinimu „Padavimas apie Jūrą – čeltyčių karalienę“ (lenk. *Podanie o Juracie, królowej czeltyc*). Vėliau kūrinys buvo įtrauktas į akademinį minėto autoriaus darbų rinkinį „Lenkijos ir Rusijos liaudies sakmės ir senoviniai padavimai bei pasakojimai“ (lenk. *Klechdy, starożytnie podania i powieści ludu Polskiego i Rusi*), pasirodžiusį XX a. 8-ajame dešimtmetyje. K. W. Wóycickio pateiktas padavimo tekstas nebuvo identiškas L. A. Jucevičiaus tekstui, nors šio padavimo šaltiniu Wóycickis nurodė

L. A. Jucevičiaus knygą „Lietuva, jos senovės paminklai, butis ir papročiai“, kurioje, beje, nebuvo publikuotas „Baltijos jūros karalienės“ tekstas. Be to, šis autorius nuo savęs pridėjo dar keletą detalių, pvz., jūrų nimfas pervadino čeltyčiomis, aprašydamas Kastyčio išorę paminėjo, kad jis buvo aukštas kaip tuopa, o vaikino ūsai buvo kregždės sparno juodumo spalvos. Teksto paskutinės pas-traipos buvo skirtos undinėms baltų bei slavų mitologijoje ir jų įtakai Adomo Mickevičiaus kūrybai (Wójcicki 1865, 76–77; KSPPLP 1974, 277–279, 391; KSPPLP 2021, 339–343, 494–495).

Pristačius šio literatūrinio padavimo publikacijas XIX a. Lenkijos folkloro tyrinėtojų – L. A. Jucevičiaus amžininkų – folkloro rinkiniuose, kyla klausimas dėl tolesnės „Baltijos jūros karalienės“ sklaidos vėlesnėse epochose.

Skaitant lenkų legendų ir padavimų, netgi pasakų⁴ rinkinius, skirtus vaikams ar mokslui populiarinti, galima įsitikinti, kad šis literatūrinis padavimas į juos įtraukiamas gana dažnai. Daugelis sudarytojų „Baltijos jūros karalienės“ šaltinį nurodo ne L. A. Jucevičiaus, o L. Siemieńskio, o labai retai ir K. W. Wójcickio rinkinį.

Dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą Edmundo Jezierskio parengtas leidinys „Iš burtų pasaulio: įvairių tautų pasakų, padavimų ir legendų rinkinys“ (lenk. *Ze świata czarów: zbiór baśni, podań i legend różnych narodów*), išleistas Varšuvoje 1911 m. Įdomu, kad šiame leidinyje padavimas buvo skelbtas (su kitu L. A. Jucevičiaus kūrybos padavimu apie Uburtį ir velnią) tarp lenkų ir kitų europiečių, taip pat gana egzotiškų, pvz., kinų, japonų ar arabų, folkloro kūrinių, o pavadinimas buvo analogiškas kaip ir L. Siemieńskio rinkinyje – „Baltijos karalienė“ (lenk. *Królowa Bałtyku*), bet tiesioginių įrodymų, kad sudarytojo šaltinis yra minėtasis L. Siemieńskio rinkinys, rasti nepavyko. Šis tekstas, palyginus su L. A. Jucevičiaus, nebuvo identiškas, jis perpasakotas. Skirtingai nei originaliame padavime, čia Jūratė nužudyta ne Perkūno, o Praamžimo, įterpta daug detalių apie Jūratės ir jos draugių laivų prabangą bei pateikti platūs deivėms tarnaujančių gyvūnų aprašymai (ZŚCz 1911, 47–54).

Bet kitame leidinyje, išleistame kiek vėlesnėje epochoje, minėtojo padavimo autorius buvo nurodytas konkrečiai. Lenkijai priklausiusiame Lvove jau 1932 m. pasirodė pedagogo ir bibliotekininko Marjano Wolańczyko sudarytas legendų

⁴ Beje, šį literatūrinį padavimą lietuvių mitologas ir folkloristas Dainius Razauskas taip pat priskyre prie pasakų. Tekste apie vedinį tvirtovių griovėją ir jo baltiškas paraleles autorius paminėjo 1842 m. sukurtą L. A. Jucevičiaus pasaką „Jūratė ir Kastytis“, jis teigė: „Уместно здесь вспомнить и романтическую сказку [išskirta mano – D. B.] «Юрате и Каститис», объясняющую происхождение янтаря, впервые пересказанную на польском (с отдельными литовскими вставками) Л. А. Юцевичем в 1842 г.“ (Razauskas, 2019, 157). Tačiau pateiktas kūrinys – tai ne pasaka, o literatūrinis padavimas, jis sukurtas ne 1842 m., o 1839 m., ir jo pavadinimas ne „Jūratė ir Kastytis“, o „Baltijos jūros karalienė“.

rinkinys, skirtas Lenkijos pajūriui, dėl kurio tebesitęsė politiniai ginčai. Rinkinio autorius aprašė padavimą *sakaliukams* (lenk. *Sokołeta*) šios šalies jaunimo organizacijos nariams. Jau pats pavadinimas „Baltijos karalienė pagal L. Siemieńskio rinkinį“ (lenk. *Królowa Bałtyku według zbioru L. Siemieńskiego*) nurodė kūrinių šaltinį (Wolańczyk 1932, 32–34).

Po Antrojo pasaulinio karo, o ypač po politinių ir ekonominių bei technologinių permainų XX a. pabaigoje, minėtas literatūrinis padavimas Lenkijos folkloro kūrinių rinkiniuose buvo perspausdintas ne vieną kartą, jo autorystės priskyrimas ir šaltinių nurodymas tokio pobūdžio knygose įvairavo.

Lietuviški padavimo siužetai išliko, bet buvo mažai akcentuojami, o folkloro rinkiniuose būdavo perpublikuojamas L. Siemieńskio 1845 m. rinkinyje pateiktas variantas, todėl šis kūrinys priskirtas minėtojo lenkų mokslininko romantiko autorystei. Bet visgi objektyvi tiesa kita: L. Siemieńskis nebuvo nė vieno šiame rinkinyje išspausdinto padavimo ar legendos *autorius*, jis tiesiog perėmė juos iš kitų autorių darbų ar žodinės tradicijos. Kad kūrinių autorius L. Siemieńskis, nurodyta, pvz., prie „Baltijos karalienės“ teksto „Lenkų pasakose“, sudarytose Tomaszo Jodelkos-Burzeckio, pasirodžiusiose dar XX a. 6-ajame dešimtmetyje ir vėlesniuose leidimuose. Be to, kai kuriuose šio rinkinio leidimuose yra paaiškinimas, esą kūriniai „Baltijos karalienė“ ir „Velnius Krokuvoje“ (lenk. *Diabeł w Krakowie*) perimti iš L. Siemieńskio sudaryto rinkinio „Vakaronės“ (lenk. *Wieczornice*), išleisto Vilniuje 1854 m. (BPL 1956, 375–378; BL 1961, 121–123, 454), tačiau jį peržiūrėjus, paaiškėjo, kad padavimas apie velnią Krokuvoje į jo trečią tomą buvo įtrauktas, o kūrinių apie Jūratės ir Kastyčio meilę nebuvo nė viename tome (WPChŻP 1854, 118–147), tad ši sudarytojo pateikta informacija buvo netiksli.

Kito neakademini lenkų folkloro rinkinio, kelis kartus perleisto XX a. antrojoje pusėje ir XXI a., „Namų sakmės: lenkų legendos ir padavimai“ (lenk. *Klechy domowe: podania i legendy polskie*) sudarytoja Hanna Kostyrko šį literatūrinį padavimą įtraukė, o jo autorystę taip pat priskyrė L. Siemieńskui, bet kaip šaltinį nurodė T. Jodelkos-Burzeckio sudarytą „Lenkų liaudies pasakų“ rinkinį (KDPLP 1965, 183–185; 314–315, 318; KDPLP 2008, 138–139, 218).

Beje, tokio pobūdžio leidiniuose padavimo priskyrimas L. Siemieńskui nuolat kartojasi. Pvz., rinkinyje „Mitai ir legendos apie jūrą“ (lenk. *Mity i legendy morskie*), kurio sudarytoja buvo Zofia Drapella, šis tekstas pavadinimu „Jurata“ buvo pristatytas kaip L. Siemieńskio paskelbta „žemaičių legenda“, o jo šaltiniu nurodyta T. Jodelkos-Burzeckio sudaryta „Lenkų pasakų“ knyga (Drapella 1972, 275–277). Į tai atkreipė dėmesį folkloristas Kazimierz Pamuła paaiškinimuose XX a. 8-ajame dešimtmetyje mokslškai parengtam L. Siemieńskio folkloro rin-

kiniui, nurodydamas, kad tiek minėtos sudarytojos, tiek T. Jodełkos-Burzeckio rinkiniuose buvę tvirtinimai, esą ši padavinį pirmasis pateikė L. Siemieńskis, neatitinka tikrovės, nes jo autorius buvo L. A. Jucevičius (PLPRL 1975, 239). Tačiau ir vėlesniuose rinkiniuose L. Siemieńskis laikomas šio literatūrinio padavimo autoriumi. Pvz., taip teigiama Iwonos Białkowskos sudarytame lenkų pasakų rinkinyje (BP 1997, 12–15)⁵, Elżbietos Brzozos sudarytame rinkinyje „Lenkų pasakos ir legendos“ (lenk. *Baśnie i legendy polskie*) (BLP 1997, 51–54), Iwonos Puchalskos sudarytame tokio paties pavadinimo rinkinyje (BLP 2001, 42–44), Piotro Mlickio sudarytame rinkinyje „Susitikimas su legenda: legendos, pasakos, apysakos“ (lenk. *Spotkanie z legendą: legendy, baśnie, opowiadania*) (SLLBO 2008, 18–23), 2012 m. sudarytame „Lenkų pasakų rinkinyje“, kurio parengėjas nenurodytas (BP 2012, 107–111), Barbaros Włodarczyk sudarytame „Lenkijos padavimų, legendų ir pasakų“ (lenk. *Podania, legendy i baśnie polskie*) rinkinyje (PLBP 2017, 85–86) ir daugelyje kitų (žr. lentelę).

Mariano Orłono ir Jano Tyszkiewicziaus sudarytame lenkų padavimų ir legendų rinkinyje padavimas buvo paskelbtas pavadinimu „Jūratė – Baltijos karalienė“ (lenk. *Jurata – królowa Bałtyku*), tiesa, paaiškinimuose kaip šaltinis buvo nurodytas ne L. Siemieńskio, o K. W. Wóycickio rinkinys. Autoriai paaiškinimuose teigė, esą šis pasakojimas turėjo žemaitišką šaknį, bet neminėjo L. A. Jucevičiaus autorystės (Orłón, Tyszkiewicz 1988, 78–80, 177). Šio padavimo priskyrimo K. W. Wóycickiui kituose rinkiniuose rasti nepavyko.

Kai kada padavimo autorystė, ypač lenkiškuose folkloro rinkiniuose vaikams, priskiriama ir kitiems literatams, kūrusiems šiandieninėje epochoje. Pvz., 2006 m. išėjusiame „Lenkų legendų ir pasakų“ rinkinyje, kurio sudarytoja Anna Sójka, teksto „Apie karalienę Jūrą ir gražų žvejį“ (lenk. *O Królowej Juracie i pięknym rybaku*) autore įvardyta Danuta Okupniak (LBP 2006, 67–70), 2011 m. Varšuvoje gana įspūdingai išleistas ir gausiai Przemysława Sałamachos iliustruotas „Lenkų pasakų“ rinkinys. Jame buvusio teksto „Baltijos karalienė“ (lenk. *Królowa Bałtyku*), nemažai nutolusio nuo originalo, autoriumi nurodytas lenkų vaikų literatūros kūrėjas Rafałas Wejneris (BP 2011, 59–71). „Baltijos jūros karalienės“ priskyrimas vėlesnių epochų interpretatoriams, be abejo, komplikotas, netgi suvokiant nagrinėjamos literatūros specifiką.

⁵ Už persiūstas šios knygos kopijas dėkoju Vloclaveko viešosios bibliotekos darbuotojams.

Kašubų legenda, senovės slavų dievas Perkūnas ir žvejys Janušas: padavimo lituanistinių detalių problematika Lenkijos neakademiniuose folkloro leidiniuose

Jau anksčiau minėta šio padavimo, kaip kašubų legendos, interpretacija nagrinėjamo pobūdžio knygoje, tačiau kai kurie autoriai ir „Baltijos jūros karalienės“ tekstą priskyrė Lenkijos Pamaro regiono padavimams. Pvz., folklorinių tekstų rinkinyje „Pasakos iš keturių pasaulio šalių“ prie kūrinio „Jūratė Baltijos karalienė“ paminėta, jog tai kašubų legenda (BCSŠ 2010, 370–381), o knygoje „Pamaro legendos“ (lenk. *Legandy pomorskie*) apie kašubų gyvenamo regiono folklorą yra šis kūrinys, o jo preambulėje minima laikotarpis, kai „lenkų gentys garbino įvairius dievus“ (LP 2019, 1 6), tad kai kuriose knygoje suponuojamas teiginys, jog šio padavimo kilmė lenkiška.

„Baltijos jūros karalienės“ publikacijose kartais keičiami arba nunyksta veikėjų vardai. Jūratės forma beveik niekada nekinta ir yra rašoma Jurata, bet Kastyčio vardas įvairuoja. Kai kada yra pateikiama lietuviška Kastyčio vardo forma, tik be y raidės (lenk. *Kastitis*). Pvz., taip buvo E. Jezierskio rinkinyje (ZŚCz 1911, 47–54), o atitinkanti šiandieninę lietuvišką formą Kastytis pateikta „Lenkų pasakų ir legendų“ rinkinyje, kurio sudarytoja buvo Agnieszka Skórzewska (BLP 2015, 30–39) arba Joannos Wieliczkos-Szarkowos sudarytame „Lenkų legendų“ (lenk. *Polskie legendy*) rinkinyje (Wieliczka-Szarkowa 2020, 75–78), taip pat Edytos Wygonik-Barzyk sudarytoje knygoje „Gražiausių legendų lobynas“ (lenk. *Skarbnica najpiękniejszych legend*) (SNL 2014, 37–39). Bet tai labiau išimtis, nes didžiojoje dalyje leidinių vartojamas L. A. Jucevičiaus pateiktas vardas Castitis, bet tai įvairuoja. Pvz., „Lenkų legendų“ rinkinyje, sudarytame Magdalenos Grądzkos, deivės mylimasis buvo tiesiog jaunas žvejys (LP 2000, 50–52), kaip ir 2014 m. išleistoje knygoje „Lenkijos legendos ir padavimai“ (lenk. *Polskie legendy i podania*), iliustruotoje Ewos Sosnowskos (PLP 2014, 13–18). Knygoje vaikams „Lenkų legendos“ (lenk. *Legandy polskie*), kurios sudarytoja Ewa Stadtmüller, Jūratės mylimuoju tapo ne Kastytis, o žvejys Janušas, gintaro rūmus sugriovė ne Perkūnas, o vandenų valdovas – Jūratės tėvas (LP 2004, 159–162). „Jūros legendų“ (lenk. *Legandy morskie*) bei „Lenkų legendų“ lenkų ir ukrainiečių kalbomis (lenk. *Legandy polskie*, ukr. *Польські легенди*) rinkiniuose, kurių sudarytoja Małgorzata Korczyńska, Jūratės mylimasis buvo žvejys Kuba (tai lenkiško vardo *Jakub* sutrumpinta forma, ukr. *Яків*) (LM 2019, 10–15; LP11 2022, 36–41). Agnieszkos Nożyńskos-Demaniuk sudarytame „Lenkų legendų“ rinkinyje veikė Gintarinė karalienė (lenk. *Bursztynowa królowa*), o jos mylimojo vardas buvo Castilis [sic!] (LP 2014, 7–12). O štai Katarzynos Ziołos-Zemczak

sudarytame rinkinyje, skirtame žemesniųjų klasių moksleiviams „Lenkų legendos ir pasakos“ (lenk. *Legandy i baśnie polskie*) iš viso nebuvo nei Jūratės, nei Kastyčio vardų, buvo tik Baltijos jūros karalienė ir jaunas žvejys (LBP 2019, 71–76), Grażyna Wilk parengtoje „Lenkų legendų“ knygoje, padavime „Apie Jūratę Baltijos karalienę“ (lenk. O Juracie królowej Bałtyku“) nurodė, kad Jūratės mylimasis buvo Helio nerijos žvejys. Tad ši autorė padavimo veiksmą perkėlė prie Lenkijos krantų (LP 2006, 5–9). Beje, pasaulio kūrėjas ir Jūratės tėvas Praamžimas nepaminėtas daugiau nei pusėje tokio pobūdžio lenkų rinkinių.

Mariano Orloño ir Jano Tyszkiewiczaus pateiktame padavimo variante žvejys neturėjo vardo, neveikė ir Praamžimas, buvo Jūratė ir Perkūnas, bet jo vardo forma buvo ne Perkun, o Perun⁶, nors K. W. Wóycickis, iš kurio rinkinio sudarytojai nurodė perėmę padavimą, minėjo ir Praamžimą, ir Kastytį, ir Perkun, o ne Perun formą (Orloń, Tyszkiewicz 1988, 78–80, 177).

Yra ir kitokių pavyzdžių, kai skelbiant L. A. Jucevičiaus padavimą Lenkijoje lituanistinės detalės buvo išlaikytos labiau. Pvz., Renatos Runiewicz-Jasińskos ir Joannos Marszałek-Kawos sudarytame rinkinyje „Lietuvos padavimai ir legendos“ (lenk. *Legandy i podania litewskie*) pakeistas kūrinio pavadinimas, parengėjos pervadino literatūrinį padavimą „Baltijos jūros valdovė“ (lenk. *Władczyni Morza Bałtyckiego*) ir pateikė kai kuriuos paaiškinimus bei lietuviškus asmenvardžius ir vietovardžius, tiesa, ne visada su lietuviškais diakritiniais ženklais, ir, reikia pripažinti, ne visada tiksliai, pvz., Perkunas [*sic!*], Jurate [*sic!*] su paaiškinimu, kaip tai turi skambėti lenkiškai (lenk. *po polsku Juratie*), Kastytis (lenk. *po polsku Kastytis*), upė Šventoji (Marszałek-Kawa, Runiewicz-Jasińska 2004, 31–37). Nors šis kūrinio pristatymas akivaizdžiai bylojo apie išlaikytas lituanistines detales literatūriniam padavime, sudarytojos nenurodė šaltinio, kas mažina knygos pažintinę reikšmę. Galima spėti, kad įvyko paradoksali situacija: autorės iš lietuvių kalbos į lenkų išvertė D. Urbo iš lenkų kalbos išverstą L. A. Jucevičiaus kūrinių. Tačiau ir šiame kūrinyje būta siužeto pakeitimo – Jūratės tėvas J. Marszałek-Kawos ir R. Runiewicz-Jasińskos parengtame kūrinyje buvo ne Praamžimas, o Perkūnas.

Jau minėtas folkloro rinkinių sudarytojas T. Jodełka-Burzecki savo rinkinio paaiškinimuose pažymėjo, kad Perkūnas – aukščiausiasis lietuvių ir prūsų die-

⁶ Perunas, Perūnas (lenk. *Perun*) – senovės slavų dievas. Minimas Prokopijaus Cezariečio veikale (Apie gotų karus / De bello Gothico, apie 550). Šiame kūrinyje jis vadinamas vyriausiuoju slavų dievu, žaibų valdovu, kuriam aukojami galvijai. Mokslinėje literatūroje diskutuojama dėl Peruno vietos dievybių hierarchijoje, kilmės ir paplitimo. Tačiau mokslininkai sutinka, kad baltiškojo Perkūno ir slaviškojo Peruno, kaip, beje, ir skandinavų Toro, įvaizdžių panašumai yra akivaizdūs, jų kultas turi daug bendrų bruožų ir bendras šaknis. Visgi tai – netapatūs dievai. Žr. (Gieysztor 2006, 84–114). Sprendžiant klausimą, kodėl Lenkijos knygų vaikams sudarytojai pakeitė baltišką dievybės pavadinimą slavišku, atsakymas gali būti tik hipotetinis. Greičiausiai jie nesigilino į mitologinę problematiką ir pasirinko tiesiog artimesnę jų kalbai formą. Beje, pavartojusiųjų formą Perun vietoj Perkun buvo absoliuti mažuma (žr. lentelę).

vas (lenk. *Perkun – najwyzszy bóg u dawnych litwinów i prusów władał m. in. piorunami*) (BPL 1956, 375–378; BL 1961, 121–123), bet jo darbu pasirėmusi H. Kostyrko sudarytame leidinyje kai kuriuose įvairių leidimų paaikškinimuose pakeitė prasmę, teigdama: „Jūra – čia pasaka“ (lenk. *Jura tu baśń*), o „Perkūnas – aukščiausiasis senovės slavų dievas, valdęs perkūnus“ (lenk. *Perkun – najwyzszy bóg u dawnych słowian władający piorunami*) (KDPLP 1965, 183–185; 314–315, 318; KDPLP 2008, 138–139, 218), nors kitos originaliame kūrinyje buvusios detalės išliko. Pastebėta, kad tas pats netikslumas iš H. Kostyrko leidinio tiražuojamas ir keliuose kituose rinkiniuose. Tuos pačius paaikškinimus apie „Jūrą kaip pasaką“ ir „senovės slavų dievą Perkūną“ perspausdino E. Brzoza, P. Mlickis savo rinkiniuose (BLP 1997, 51–54; SLLBO 2008, 18–23). Iwonos Puchalskos sudarytame rinkinyje neminėta apie jūrą kaip pasaką, bet Perkūnas įvardytas kaip senovės slavų dievas, kaip ir Barbaros Włodarczyk sudarytoje knygoje (BLP 2001, 42–44; PLBP 2017, 85–86). Tad greičiausiai šių leidinių sudarytojai rėmėsi H. Kostyrko sudarytais rinkiniais.

1 lentelė

**Literatūrinio padavimo apie Jūratę ir Kastytį tekstologinės detalės
 Lenkijos neakademinio folkloro rinkiniuose**

Nr.	Leidinio pavadinimas, puslapiai	Literatūrinio padavimo apie Jūratę ir Kastytį pavadinimas, autorius, šaltinis	Lituanistinės detalės: herojų vardai, kitos ypatybės
1	<i>Ze świata czarów: zbiór baśni, podań i legend różnych narodów</i> . Zebrał i ułożył Edmund Jezierski. Warszawa, [1911], 47–54.	„Królowa Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Jurata, Kastitis, Praamžimas.
2	Wolańczyk Marjan. <i>Legedy polskiego morza</i> . Ser. 1. Lwów [b. w.], 1932, 32–34.	„Królowa Bałtyku, według zbioru L. Siemieńskiego“.	Jurata, Castitis, Praamžimas, Perkun.
3	<i>Baśnie polskie</i> . Wybór i opracowanie Tomasz Jodełka-Burzecki; opracowanie graficzne Ryszard Dudzicki. Warszawa: 1961, 121–123, 454.	Siemieński Lucjan, „Królowa Bałtyku“. Minėta, kad padavimas perimtas iš L. Siemieńskio sudaryto rinkinio „Wieczornice“, išleisto Vilniuje 1854 m.	Jurata, Castitis, Praamžimas, Perkun. Teksto nuorodoje buvo paaikškinimas, kad Perkūnas – senovės lietuvių ir prūsų dievas.

Nr.	Leidinio pavadinimas, puslapiai	Literatūrinio padavimo apie Jūrą ir Kastytį pavadinimas, autorius, šaltinis	Lituanistinės detalės: herojų vardai, kitos ypatybės
4	<i>Klechdy domowe: podania i legendy polskie</i> . Zebrala Hanna Kostyrko; drzeworyty Zbigniewa Rychlickiego. Warszawa, 1965, 183–185, 314–315.	Siemieński Lucjan, „Królowa Bałtyku“.	Jurata, Castitis, Praamžimas, Perkun. Teksto nuorodose buvo paaiškinimai, esą Perkūnas – senovės slavų dievas, Jura – pasaka.
5	Drapella Zofia. <i>Mity i legendy morskie</i> . Gdańsk, 1972, 275–277.	Siemieński Lucjan, „Jurata“. Minėta, kad padavimas perimtas iš T. Jodełkos-Burzeckio sudarytos knygos <i>Baśnie polskie</i> .	Jurata, Castitis, władca wszystkich bogów (liet. <i>visų dievų valdovas</i>).
6	Orłoni Marian, Tyszkiewicz Jan. <i>Legandy i podania polskie</i> . Rys. Roman Szałas]. Warszawa, 1988, 78–80, 177.	„Jurata – królowa Bałtyku“, nurodyta, kad tai iš žemaičių folkloro perimtas kūrinys, šaltinis – Kazimierzo Władysława Wóycickio rinkinys.	Jurata, rybak (liet. <i>žvejys</i>), Perun.
7	<i>Baśnie i legendy polskie</i> . Ilustrował Mirosław Tokarczyk; wybór baśni i legend Elżbieta Brzoza. Warszawa, 1997, 51–54.	Siemieński Lucjan, „Królowa Bałtyku“.	Jurata, Castitis, Praamžimas, Perkun. Paaiškinimai, kad Perkūnas – senovės slavų dievas, Jura – pasaka.
8	<i>Baśnie polskie</i> . Wybór Iwona Białkowska; ilustracje Janina Dzikowska-Najder. Łódź, 1997, 12–15.	Siemieński Lucjan, „Królowa Bałtyku“.	Jurata, Castitis, Praamžimas, Perkun. Teksto nuorodoje buvo paaiškinimas, esą Perkūnas – senovės lietuvių ir prūsų dievas.
9	<i>Legandy polskie</i> . Wybór, tekst Magdalena Grądzka; ilustracji Grzegorz Szumowski, Zdzisław Byczek, Marek Płozza-Doliński. Warszawa, 2000, 50–52.	„Jurata królowa Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Jurata, rybak (liet. <i>žvejys</i>), Perkun.
10	<i>Baśnie i legendy polskie</i> . Ilustracje Paweł Kołodziej-ski; red. Iwona Puchalska. Kraków, 2001, 42–44.	Siemieński Lucjan, „Królowa Bałtyku“.	Jurata, Castitis, Praamžimas, Perkun. Paaiškinimas, kad Perkūnas – senovės slavų dievas.

Nr.	Leidinio pavadinimas, puslapiai	Literatūrinio padavimo apie Jūrą ir Kastytį pavadinimas, autorius, šaltinis	Lituanistinės detalės: herojų vardai, kitos ypatybės
11	Runiewicz-Jasińska Renata, Marszałek-Kawa Joanna. <i>Legandy i podania litewskie</i> . Ilustracje Maria Raplewicz. Toruń, 2004, 31–37.	„Władczyni Morza Bałtyckiego“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Jurate, Kastytis, Perkunas, paminėta upė Šventoji.
12	<i>Legandy polskie</i> . Wybór i opracowanie Ewa Stadtmüller; ilustracje Kazimierz Wasilewski. Kraków, 2004, 159–162	„Królowa Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Jurata, rybak Janusz (liet. <i>žvejys Janušas</i>), władca morza (liet. <i>jūrų valdovas</i>).
13	<i>Legandy i baśnie polskie</i> . Wybór tekstów Anna Sójka; ilustracje Andrzej Fonfara. Warszawa, 2006, 67–70.	Okupniak Danuta, „O Królowej Juracie i pięknym rybaku“, šaltinis nenurodytas .	Jurata, rybak (liet. <i>žvejys</i>), Perkun, Praamžimas.
14	<i>Legandy polskie</i> . Wybór i opracowanie tekstów legend Grażyna Wilk. Warszawa, 2006, 5–9.	„O Juracie królowej Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Jurata, rybak, Perkun.
15	<i>Spotkanie z legendą: legendy, baśnie, opowiadania</i> . Wybór i opracowanie legend Piotr Mlicki. Kraków, 2008, 18–23.	Siemieński Lucjan, „Królowa Bałtyku“.	Jurata, Castitis, Perkun, Praamžimas. Teksto nuorodoje parašyta, kad Perkūnas – senovės slavų dievas, Jura – pasaka.
16	<i>Baśnie z czterech stron świata</i> . Ilustracje Przemysław Sałamacha. Warszawa, 2010, 370–381.	„Jurata – królowa Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Jurata, Castitis, Perkun. Paminėta, kad tai kašubų legenda.
17	<i>Baśnie polskie</i> . Ilustracje Przemysław Sałamacha. Warszawa, 2011, 59–71.	Wejner Rafał, „Królowa Bałtyku“, šaltinis nenurodytas.	Jurata, Castitis, Perkun.
18	<i>Baśnie polskie</i> . Ilustracje Janina Dzikowska-Najder, Małgorzata Il Flis, Aneta Krella-Moch. Łódź, 2012, 107–111.	Siemieński Lucjan, „Królowa Bałtyku“.	Jurata, Castitis, Praamžimas, Perkun. Teksto nuorodoje buvo paaiškinimas, kad Perkūnas – bendras baltų dievas.

Nr.	Leidinio pavadinimas, puslapiai	Literatūrinio padavimo apie Jūrą ir Kastytį pavadinimas, autorius, šaltinis	Lituanistinės detalės: herojų vardai, kitos ypatybės
19	<i>Legandy polskie</i> . Opracowanie Agnieszka Nożyńska-Demaniuk; ilustracje Włodzimierz Kisiel, Karolina Rosołek, Marek Szal, Katarzyna Kołodziej. Kalisz, 2014, 7–12.	„Królowa Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Bursztynowa Królowa (liet. <i>Gintarinė karalienė</i>), Castilis, Perkun.
20	<i>Polskie legendy i podania</i> . Ilustracje Ewa Sosnowska. Katowice, 2014, 13–18.	„O królowej Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Jurata, rybak, Piorun.
21	<i>Skarbnica najpiękniejszych legend</i> . Ilustracje Marcin Piwowarski; tekst Edyta Wygonik-Barzyk. Warszawa, 2014, 37–39.	„Jurata królowa Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Jurata, Kastytis, Perkun.
22	<i>Baśnie i legendy polskie</i> . Ilustracje Artur Gulewicz; opracowanie redakcyjne Agnieszka Skórzewska. Warszawa, 2015, 30–39.	„Jurata królowa Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Jurata, Kastytis, Perkun.
23	<i>Podania, legendy i baśnie polskie</i> . Opracowała Barbara Włodarczyk; ilustracje Jolanta Adamus Ludwiskowska. Kraków, 2017, 85–86, 171–172.	Siemieński Lucjan, „Królowa Bałtyku“.	Jurata, Castitis, Praamžimas, Perkun. Teksto nuorodoje paaiškinimas, kad Perkūnas – senovės slavų dievas.
24	<i>Legandy pomorskie</i> . Ilustracje Aleksander Jasiński. Poznań, Żychlin, 2019, 1–6.	„Królowa Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Jurata, rybak, pan morskiego królestwa (liet. <i>jūrų karalystės viešpats</i>).
25	<i>Legandy i baśnie polskie</i> . Ilustracje Tomasz Płaskowski; wstęp Katarzyna Ziolla-Zemczak. Bielsko-Biała, 2019, 71–76.	„O królowej Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Królowa Bałtyku (liet. <i>Baltijos karalienė</i>), rybak, Perun.
26	<i>Legandy morskie</i> . Tekst Małgorzata Korczyńska. Ilustracje Anna Tatarzycka-Ślęk, Miriam Adesanya. Toruń: Wydawnictwo Literat, 2019, 10–15.	„Jurata, królowa Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Jurata, rybak Kuba, władca burz (liet. <i>audrų valdovas</i>) Perun.

Nr.	Leidinio pavadinimas, puslapiai	Literatūrinio padavimo apie Jūrą ir Kastytį pavadinimas, autorius, šaltinis	Lituanistinės detalės: herojų vardai, kitos ypatybės
27	Wieliczka-Szarkowa Joanna. <i>Polskie legendy</i> . Ilustracje Katarzyna Wilk. Kraków, 2020, 75–78.	„O Juracie, Królowej Bałtyku“, autorius ir šaltinis nenurodyti.	Jurata, Kastytis, Perun.
28	<i>Legends polskie = Польські легенди</i> . Tekst polski: Małgorzata Korczyńska; tłumaczenie na język ukraiński: Kateryna Ivan- nikova; ilustracje i projekt okładki Maja Kanarkows- ka]. Toruń, 2022, 36–41.	„Jurata, królowa Bałty- ku“, „Юрата, володарка Балтійського моря“, auto- rius ir šaltinis nenurodyti.	Jurata (Юрата), rybak Kuba (рибалка Яків), Perun (Перун).

Taigi, galima teigti, kad Lenkijoje šis literatūrinis padavimas labiau paplito po L. Siemieńskio ir iš dalies K. W. Wóycickio publikacijų, nors išpopuliarintas greičiausiai visų pirma T. Jodelkos–Burzeckio bei H. Kostyrkos pasakų rinkinių. L. A. Jucevičiaus kūryba Lenkijoje žinoma gana mažai. Ir tik jo sukurtą padavimą publikavusių autorių dėka šis kūrinys, nors ir neautentiškas, bet vis dėlto meniškai patrauklus ir davęs ne vieną impulsą tolesnei kūrybai, buvo išpopuliarintas kaimyninėje šalyje.

Apibendrinus galima konstatuoti, kad „Baltijos jūros karalienės“ padavimo sklaida turi tam tikrų paradoksų. Lietuviškos padavimo publikacijos palyginti retos, tai dažniausiai nuo originalo nutolę perdirbiniai. Lenkijoje šis kūrinys tapo viena iš *lenkų* legendų. Nors daugelyje Lenkijoje publikuotų neakademinių folkloro leidinių vyrauja komercija ir laisvos interpretacijos, klaidingai nurodomas „Baltijos jūros karalienės“ autorius, ignoruojamos lituanistinės detalės, visgi šios šalies tokio pobūdžio rinkiniuose nuo J. A. Jucevičiaus literatūrinio padavimo teksto esmės dažniausiai nenukrypstama, išskyrus kai kuriuos labai plačios interpretacijos atvejus.

Aišku, kyla klausimas, ar reikia kritiškai vertinti tiriamojo pobūdžio rinkinių sudarytojų darbus dėl to, kad šiose knygose nutolstama nuo L. A. Jucevičiaus kūrinio originalo? Vis dėlto šie tekstai skirti ne mokslui, o visų pirma komercijos ir didaktikos tikslams. Bet galbūt didesnis tikslumas suteiktų tokio pobūdžio darbams daugiau solidumo ir jų pažintinės funkcijos būtų platesnės? Visgi pažvelgus plačiau ir įvertinus mokslo populiarinimo tarp vaikų ir jaunimo problematiką, kyla svarbus klausimas: ar tokio pobūdžio knygose (pvz., geografijos ar istorijos tematika) mokslinio bei faktinio tikslumo kriterijai neturi būti vieni iš pagrindi-

nių? Kita vertus, pasitaikantys netikslumai yra įdomūs, nes parodo folkloro elementų turinčių tekstų sklaidos problematiką ir požiūrį į lituanistikos elementus Lenkijos kultūriniame gyvenime.

Belieka išreikšti viltį, kad anksčiau ar vėliau turėtų subręsti poreikis profesionaliai išleisti su Lietuva susijusių literatūrinių padavimų rinkinį, kurio tekstai nebūtų pernelyg nutolę nuo originalo, o tokiam rinkinyje vietos atsirastų ir „Baltijos jūros karalienė“. Bet kuriuo atveju šiuo straipsniu „Baltijos jūros karalienės“ kūrinio tyrinėjimų tematika tebelieka neišsemta; būtina analizuoti šio siužeto kaitą literatūrinėse padavimo interpretacijose, vertimo klausimus, siužeto iliustravimo specifiką ir daugelį kitų mokslo neišnagrinėtų klausimų.

Išvados

1. Į Lietuvos neakademinius folkloro rinkinius literatūrinis padavimas „Baltijos jūros karalienė“, kurį paskelbė L. A. Jucevičius, neįtrauktas nuo 1983 m., kai pasirodė Bronislavos Kербelytės sudarytų padavimų „Kai milžinai gyveno“ antrasis leidimas. Jokiam kitame folkloro rinkinyje jis nebuvo perspausdintas visu tekstu. Komerciniuose padavimų rinkiniuose egzistuoja keletas jo perdirbinių, smarkiai nutolusių nuo originalo.
2. Lenkijos situacija skiriasi nuo Lietuvos – čia į daugelį lenkų folkloro rinkinių (legendų, sakmių, padavimų, pasakų), skirtų tiek mokslui populiarinti, tiek plačiajai visuomenei ar vaikų auditorijai, šis literatūrinis padavimas įtrauktas. XX a. antrojoje pusėje ir XXI a. šis padavimas gausiai perspausdinamas neakademiniuose lenkų folkloro rinkiniuose. Neretai minėto teksto autorystė priskiriama L. Siemieńskui, kuris pirmasis paskelbė minėtąjį padavimą 1845 m., nors kartais ir kitiems lenkų autoriams. Kaip pagrindinis minėto padavimo šaltinis nagrinėjamuose leidiniuose nurodomi L. Siemieńskui besirėmusių Tomaszo Jodełkos–Burzeckio ir Hannos Kostyrko sudaryti folkloro rinkiniai.
3. Publikuojant literatūrinį padavimą Lenkijoje lituanistinės detalės dažniausiai išlieka. Vartojami dar L. A. Jucevičiaus pateikti vardai (minimi Jūratė (lenk. *Jurata*), Kastytis (lenk. *Castitis*, kartais *Kastitis*), Perkūnas (lenk. *Perkun*), kartais jis pakeičiamas slavų dievu Perunu (lenk. *Perun*), Praamžimas (lenk. *Praamżimas*), tačiau kai kada baltišką šaknis turintys vardai keičiami slaviškais, pvz., Kastytis tampa Janušu, Kuba, o kartais ne tik Kastyčio, bet ir Jūratės vardai neakcentuojami. Kai kurie rinkinių sudarytojai tiražuoja klaidinantį paaiškinimą, kad Jura – tai pasaka, o Perkūnas – slavų dievas.

Literatūra ir šaltiniai

- Balsys 2010 – Rimantas Balsys. *Lietuvių ir prūsų dievai, deivės, dvasios: nuo apeigos iki prietaro: monografija* Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla [2-asis pataisytas ir papildytas leidimas].
- BCSŚ 2010 – *Baśnie z czterech stron Świata*. Ilustracje Przemysław Sałamacha. Warszawa: Wydawnictwo Liwona cop.
- BL 1961 – *Baśnie polskie*. Wybór i opracowanie Tomasz Jodełka-Burzecki; opracowanie graficzne Ryszard Dudzicki. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. [Wydanie 2 poszerzone i zmienione].
- BLP 1997 – *Baśnie i legendy polskie*. Ilustracje Mirosław Tokarczyk; wybór baśni i legend Elżbieta Brzoza. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- BLP 2001 – *Baśnie i legendy polskie*. Ilustracje Paweł Kołodziejski; red. Iwona Puchalska. Kraków: Zielona Sowa.
- BLP 2015 – *Baśnie i legendy polskie*. Ilustracje Artur Gulewicz; opracowanie redakcyjne Agnieszka Skórzewska. Warszawa: Zielona Sowa.
- BP 1997 – *Baśnie polskie*. Wybór Iwona Białkowska; ilustracje Janina Dzikowska-Najder. Łódź: Akapit Press.
- BP 2011 – *Baśnie polskie*. Ilustracje Przemysław Sałamacha. Warszawa: Wydawnictwo Liwona cop.
- BP 2012 – *Baśnie polskie*. Ilustracje Janina Dzikowska-Najder, Małgorzata Flis, Aneta Krella-Moch. **Łódź**: Wydawnictwo Literatura.
- BPL 1956 – *Baśnie polskie ludowe*. Wyboru dokonał i opracował Tomasz Jodełka; ilustracje Olga Siemaszkowa. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Burba 2018a – Domininkas Burba. „Jūratė ir Kastytis“ – legenda vaikams? *Rubinaitis*, 2, 30–33.
- Burba 2018b – Domininkas Burba. Jūratės paieškos Varšuvoje ir Helio nerijoje. *Šiaurės Atėnai*, 2018 10 05, 15.
- Burba 2022a – Domininkas Burba. Literatūrinio padavimo apie Jūratę ir Kastytį kilmė: moksliniai vertinimai ir siužeto šaltinių klausimas. *Literatūra*, 64(1), 58–73.
- Burba 2022b – Domininkas Burba. Švenčionių vikaras Liudvikas Adomas Jucevičius: dvasininko aplinka ir mokslinė–publicistinė veikla. *Knygotyra*, 79, 20–47.
- Būgienė 1999 – Lina Būgienė. Mitinis vandens įprasminimas lietuvių sakmėse, padavimuose ir tikėjimuose. *Tautosakos darbai*, 11, 13–85.
- Drapella 1972 – Zofia Drapella. *Mity i legendy morskie*. Gdańsk: Wydawnictwo Morskie.
- Gudelis 2006 – Mykolas Gudelis. „Profesionalių pasakotojų iš Merilendo sužavėjo „Jūratė ir Kastytis“ bei „Eglė – žalčių karalienė“. *Lietuvos aidas*, 2006 02 10, 6.
- Gaidauskienė 2012 – Nida Gaidauskienė. Čiurlionių sąjunga – lygiavertės kūrybinės partnerystės siekinys: operos „Jūratė“ projektas čekų ir lenkų kultūros realiųjų kontekste. *Lyčių studijos ir tyrimai*, 10, 17–33.
- Gaidauskienė 2013 – Nida Gaidauskienė. Čiurlionių „Nebaigtoji“: meno ir gyvenimo sintezės grimasos (p. 544–579). In *Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875–1911): jo laikas ir mūsų laikas*. Sud. Gražina Daunoravičienė ir Rima Povilionienė. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija.
- Gieysztor 2006 – Aleksander Gieysztor. *Mitologia Słowian*. Wstęp Karol Modzelewski; posłowie Leszek P. Ślupecki; opracowanie na podstawie rękopisu Aneta Pieniądz. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. Wydanie 3.
- GLLP 2010 – *Gražiausias lietuvių legendos ir padavimai*. Sud. Matas Lapė; iliustravo Edita Žumbakytė. Kaunas: Vaiga, 2010.
- ĮLPL 2015 – *Įdomiausi lietuvių padavimai ir legendos*. Sud. Ieva Bukienė; iliustravo Giedrė Seniūnienė. Ramučiai, Kauno r.: Ramduva.
- Jucevičius 1959 – Liudvikas Adomas Jucevičius. *Raštai*. Įvadas Meilės Lukšienės; komentarai Meilės Lukšienės ir Zenono Slaviūno; vertė Dominykas Urbas. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.

- Jucevyčia 1903 – Jucevyčia. *Jurata*. Vertė N. [Jadvyga Juškytė]. *Naujienos*, 4–5, 109–111.
- KDPLP 1965 – *Klechdy domowe: podania i legendy polskie*. Zebrała Hanna Kostyrko; drzeworyty Zbigniewa Rychlickiego. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- KDPLP 2008 – *Klechdy domowe*. Zebrała Hanna Kostyrko; ilustracje Artur Lobus. Wrocław: Siedmioróg.
- Kerbelytė 1969 – Bronislava Kerbelytė. Padavimų tiesa ir poezija (p. 3–8). In *Kai milžinai gyveno: padavimai apie miestus, ežerus, kalnus, akmenis*. Paruošė Bronislava Kerbelytė; dailininkas Vytautas Kalinauskas. Vilnius: Vaga.
- KMG 1969 – *Kai milžinai gyveno: padavimai apie miestus, ežerus, kalnus, akmenis*. Paruošė Bronislava Kerbelytė; dailininkas Vytautas Kalinauskas. Vilnius: Vaga.
- Kristinaitytė 2024 – Ieva Kristinaitytė. Prarasto tautos epo beišeikant: *Auszros* poeto Andriaus Vištelio poema „Kastitis ir Juraite“. *Literatūra*, 66(1), 44–63.
- KSPPLP 1974 – *Klechdy, starożytne podania i powieści ludu Polskiego i Rusi*. Zebrał i spisał Kazimierz Władysław Wojcicki; wybór i opracowanie Ryszarda Wojciechowskiego; słowo wstępne Juliana Krzyżanowskiego. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy. [Wydanie 2].
- KSPPLP 2021 – *Klechdy, starożytne podania i powieści ludu Polskiego i Rusi*. Zebrał i spisał Kazimierz Władysław Wojcicki; wybór i opracowanie Ryszarda Wojciechowskiego; słowo wstępne Juliana Krzyżanowskiego. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Dragon. [Wydanie 3].
- LBP 2006 – *Legends i baśnie polskie*. Wybór tekstów Anna Sójka; ilustracje Andrzej Fonfara. Warszawa: Papilon.
- LBP 2019 – *Legends i baśnie polskie*. Ilustracje Tomasz Płaskowski; wstęp Katarzyna Ziola-Zemczak. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Dragon.
- Lisiecka-Sławińska 2020 – Halina Lisiecka-Sławińska. *Legends polskie*. Cz. 1. Ilustracje Ewa Weintraub. Brzezia Łąka: Wydawnictwo Poligraf.
- LM 2019 – *Legends morskie*. Tekst Małgorzata Korczyńska. Ilustracje Anna Tatarzycka-Ślęk, Miriam Adesanya. Toruń: Wydawnictwo Literat.
- LP 2000 – *Legends polskie*. Wybór, tekst Magdalena Grądzka; ilustracji Grzegorz Szumowski, Zdzisław Byczek, Marek Płoza-Doliński. Warszawa: Wilga.
- LP 2004 – *Legends polskie*. Wybór i opracowanie Ewa Stadtmüller. Ilustracje Kazimierz Wasilewski. Kraków: Skrzat.
- LP 2006 – *Legends polskie*. Wybór i opracowanie tekstów legend Grażyna Wilk. Warszawa: *Ex Libris* Galeria Polskiej Książki.
- LP 2011 – *Legends polskie*. Red. Beata Jankowiak-Konik. Warszawa: Demart.
- LP 2014 – *Legends polskie*. Opracowanie Agnieszka Nożyńska-Demaniuk; Ilustracje Włodzimierz Kisiel, Karolina Rosołek, Marek Szal, Katarzyna Kołodziej. Kalisz: Wydawnictwo Martel.
- LP 2019 – *Legends pomorskie*. Ilustracje Aleksander Jasiński. Poznań, Żychlin: Wydawnictwo Ibis.
- LPLGO 2008 – *Legendos pasakojas: Lietuvos geografiniai objektai*. Sud. Gitana Kazimieraitienė. Kaunas: Šviesa.
- LPPII 2022 – *Legends polskie = Польські легенди*. Tekst polski: Małgorzata Korczyńska; tłumaczenie na język ukraiński: Kateryna Ivannikova; ilustracje i projekt okładki Maja Kanarkowska. Toruń: Wydawnictwo Literat.
- Mamelski 2010 – Janusz Mamelski. *Legends Kaszubskie = Kaszëbscë legeńdë*. Ilustracje Tomasz Górecki. Gdynia: Region. [Wydanie 4 zmienione].
- Marszałek-Kawa, Runiewicz-Jasińska 2004 – Joanna Marszałek-Kawa, Renata Runiewicz-Jasińska. *Legends i podania litewskie*. Ilustracje Maria Raplewicz. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Martišiūtė-Linartienė 2021 – Aušra Martišiūtė-Linartienė. Jūros vaizdinys Mikalojaus Konstantino Čiurlionio ir Vydūno pasaulio sutvėrimo meninėje programoje. *Colloquia*, 46, 61–85.
- Orłóń, Tyszkiewicz 1988 – Marian Orłóń, Jan Tyszkiewicz. *Legends i podania polskie*. Rys. Roman Szałas. Warszawa: Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego „Kraj“.

- Pamuła 1975 – Kazimierz Pamuła. Lucjan Siemieński i jego „Podania i legendy“ (p. 10–16). In *Podania i legendy polskie, ruskie i litewskie*. Zebrał Lucjan Siemieński; wybór, wstęp i opracowanie Kazimierza Pamuły; słowo wstępne Juliana Krzyżanowskiego. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Piročkinas, Žuravliova 1993 – Arnoldas Piročkinas, Lena Žuravliova. Nuostabus Jucevičiaus padavimo pasisekimas. *Gimtasis žodis*, 11, 9–14.
- PLBP 2017 – *Podania, legendy i baśnie polskie*. Opracowała Barbara Włodarczyk; ilustracje Jolanta Adamus Ludwikowska. Kraków: Wydawnictwo Greg.
- PLP 2014 – *Polskie legendy i podania*. Ilustracje Ewa Sosnowska. Katowice: Damidos.
- PLPRL 1845 – *Podania i legendy polskie, ruskie, litewskie*. Zebrał Lucjan Siemieński. Poznań: nakładem Księgarni J. K. Żupańskiego.
- PLPRL 1975 – *Podania i legendy polskie, ruskie i litewskie*. Zebrał Lucjan Siemieński; wybór, wstęp i opracowanie Kazimierza Pamuły; słowo wstępne Juliana Krzyżanowskiego. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Radauskienė 2005 – Marija Radauskienė. Pasakojamoji žemaičių tautosaka: tautosakos tyrinėjimai. *Žemaičių žemė*, 1, 38–48.
- Sala 2020 – Bartłomiej Grzegorz Sala. *Wśród polskich syren, rusalek, meluzyn, świtezianek i innych wodnych panien*. Ilustracje Mikita Rasolka. Olszanica: Bosz.
- Sauka 2007 – Leonardas Sauka. Pasakos „Eglė žalčių karalienė“ kelionė į rašto pasaulį (p. 17–40). In *Pasaka „Eglė žalčių karalienė“*. T. 1. Lietuvių variantus sudarė ir parengė Leonardas Sauka; kalbą redagavo ir variantus tekstologiškai tvarkė Kostas Aleksynas; melodijas rengė ir redagavo Živilė Ramoškaitė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- SLBO 2008 – *Spotkanie z legendą: legendy, baśnie, opowiadania*. Wybór i opracowanie legend Piotr Mlicki. Kraków: Fundacja dla Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- SNL 2014 – *Skarbnica najpiękniejszych legend*. Ilustracje Marcin Piwowski; tekst Edyta Wygonik-Barzyk. Warszawa: Zielona Sowa.
- Wieliczka-Szarkowa 2020 – Joanna Wieliczka-Szarkowa. *Polskie legendy*. Ilustracje Katarzyna Wilk. Kraków: Rafael.
- Wolańczyk 1932 – Marjan Wolańczyk. *Legendy polskiego morza*. Serja 1. Lwów.
- Wójcicki 1865 – Kazimierz Władysław Wójcicki. Podanie o Juracie, królowej czeltic. *Kłosy*, 7, 76–77.
- WPChŻP 1854 – *Wieczornice: powiastki, charaktery, życiorysy i podróże*. T. 3. Zebrane przez Lucyana Siemieńskiego. Wilno: nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego.
- ZŚCz 1911 – *Ze świata czarów: zbiór baśni, podań i legend różnych narodów*. Zebrał i ułożył Edmund Jezierski. Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta.
- Žiemys 1907 – Žiemys. Jūrytė. Baltijos karalaitė (Žemaičių padavimas). *Šaltinėlis*, 20, 74–75; 21, 79–80.
- Разаускас 2019 – Дайнюс Разаускас. Веды́йский «сокрушитель крепостей» и его балтийские параллели: в подтверждение мифологической природы образа (с. 141–172). In *Славянское и балканское языкознание*. Вып. 18: Славистика. Индоевропеистика. Культурология. К 90-летию со дня рождения Владимира Николаевича Топорова. Москва: Институт славяноведения РАН.

Domininkas Burba

DISSEMINATION OF THE LITERARY TALE OF JURATE AND KASTYTIS IN NON-ACADEMIC LITHUANIAN AND POLISH FOLKLORE COLLECTIONS

Summary

The article examines the dissemination of one of the most famous and popular literary tales in Lithuanian culture about the love between the goddess Jūrātė and the fisherman Kastytis in Lithuanian and Polish folklore non-academic collections. The work is not an authentic tale, but was written by a Lithuanian literary figure of the Romantic era, a historian, ethnographer, translator, literary scholar, a Catholic priest, who later left the clergy and converted to Orthodox Christianity, and a graduate of the Vilnius Spiritual Academy, a Samogitian Liudvikas Adomas Jucevičius.

While the author of the tale was still alive, the „Queen of the Baltic Sea“ was brought to the attention of his contemporaries, and the work was published in the first collections of folklore sources of that time. In his book *Podania i legendy polskie, ruskie i litewskie* (Polish, Russian and Lithuanian Legends), published in Poznań in 1845, the prominent Polish writer and scholar of the Romantic era Lucjan Siemiński, cited the source as the work by L. A. Jucevičius, „Memories of Samogitian Land“, and slightly modified and shortened the text of the work by L. A. Jucevičius. In 1969, this tale (translated by Dominykas Urbas in 1959) was published by Bronisłava Kerbelytė in a collection of Lithuanian tales for the masses, „Kai milžinai gyveno“ (When Giants Lived). The compiler emphasised the literary origin of this work. After the restoration of Lithuanian independence, there were a few publications of this work, but they were texts that were far removed from the original and heavily modified.

In Poland, the situation is slightly different. Many Polish collections of legends, fairy tales and fables aimed at a wide readership include „The Queen of the Baltic Sea“, albeit in a somewhat cobbled-together form, and often the compilers change the text, alter it, and it differs significantly from the original. The first collections of this kind to include this literary tale appeared as early as the beginning of the 20th century, and the number of such collections has grown considerably in the first decades of the 21st century. Polish non-academic collections of folklore often include the tale by L. A. Jucewicz without much explanation or indication of the source, but in some cases it is mentioned that it was taken from the collections of Lucjan Siemieński, who is sometimes credited with

the authorship of this work. In some later publications, however, the authorship is attributed to 20th-century Polish writers. Sometimes the details of the Lithuanian-language elements that existed in the original «Queen of the Baltic Sea» are partially or largely ignored in the published texts. Nevertheless, it can be stated that the essence of the literary tale is often substantially conveyed in the books for the general public and for children, and that the plot remains popular.